Røgen - Farre Lokalhistoriske Forening

Farre Byskole 1956

Aarsskrift 2016

Jørn Petersen født i marts 1944 fortæller om sin barndom og skolegang i Farre:

Farre var i min barndom en landsby, der lå ved amtsvejen fra Hammel til Skanderborg og Silkeborg. Der var vel ca. 200 indbyggere og byen var en del af Røgen-Sporup kommune med i alt ca. 800 indbyggere.

Landsbyen bestod på den tid af en del huse, 4 store bondegårde og et par husmandsbrug.
Der var 2 smede, 2 tømmermestre, 1 malermester, mejeriet Høgholm, 1 møbelfabrik, 1 karetmager,1 savværk, 1 skomager, 1 telefoncentral, et forsamlingshus og en landsbyskole, og desuden 1 damefrisør, 1 herrefrisør, 1 slagter,1 bager og 2 købmænd.

Jeg var en almindelig dreng, der deltog i det sociale liv landsbybørnene imellem. Vi spillede håndbold, kørte cykelløb i mejeriskoven, legede røvere og soldater rundt i hele byen.

Om sommeren sejlede vi på tømmerflåde i branddammen, det var ikke helt "lovligt" og velset af min mor, men det var almindelig kendt i byen, at enhver rask dreng skulle have sin "dåb" ved at falde i. Jeg blev "døbt" 2 gange. Om vinteren løb vi på skøjter på branddammen eller en stor marksø, og vi kælkede på kælkebakken bag "Søgården".

Min far arbejdede i 16 år på savværket på Damagervej. I den tid var der 3 savværksejere, og den sidste ændrede savværket til parketfabrik. Vi boede også i den ene del af et hus på savværket, i min tidlige barndom fra 45 til 49. I 1948 købte familien en byggegrund af en bonde, det var Hans Røddik, for 1200 kr., hvilket var 1 kr. pr m2.

I 1949, da jeg var 5 år gammel flyttede vi til det hus, min far selv fik bygget på byggegrunden for et statshuslån på 20.000kr,. Der var rigtigt wc, gaskomfur, og både kælder stue og loft, og min søster og jeg fik et fælles børneværelse. Snart efter kom min lillebror.

Roerpiger fra Farre. Tv. Anna Olesen og Anna Petersen, Farre.

Min mor gik mest hjemme og passede os børn, så det var hende vi var mest sammen med. Hun vaskede tøj, gjorde rent og lavede mad og handlede hos den lokale købmand. Af og til hakkede hun roer eller hjalp til i høsten hos bønderne. Min far var arbejdsmand på Farre savværk i 16 år og derefter blev han jord og betonarbejder på byggepladser. Min far var glad for at arbejde med træ og havde træværksted i kælderen, hvor han blandt andet lavede trælegetøj, som gaver til os. Det kunne være traktor med anhænger, lastbiler, dukkehus, dukke senge og dukkemøbler. Han lavede også storke som han solgte.

Skolegang:

Jeg begyndte i Farre Byskole den 1. april 1951 kl. 12.30. Jeg husker, at det var regnvejr den dag, og at jeg var meget spændt på, hvad det nu var, det der med at gå i skole.

Den gang gik 1.,2. og 3. klasse, kaldet den "Bette klasse" i den samme skolestue fra kl. 12.30 til kl. 15, forinden havde "Store klasse" gået i skole

samme sted fra kl. 8 til 11.45.

Alle dage startede med morgensang fra skolesangbogen, derefter fulgte Fadervor, og så sang vi Trosbekendelsen. Derefter gik undervisningen i gang med dansk læsning og skrivning, regning, Danmarkshistorie, bibelhistorie, salmevers og geografi. Senere også naturlære og sløjd. Vi havde ikke engelsk og gymnastik.

I frikvartererne legede vi i skolegården. Nogle gange sammen med pigerne, men oftest piger og drenge hver for sig. Vi legede tik(fangeleg), dåseput, og almindelig put(gemmeleg) og spillede rundbold. Når frikvarteret var slut kom læreren ud på trappen og piftede i en fløjte. En sommerdag var vi blevet enige om at gå om på boldbanen 30-40 m bag skolen. Vi spillede rundbold, pigerne mod drengene. Da læreren fløjtede lod vi bare som om vi intet havde hørt.
Så gik han om bag bygningen og fløjtede, men stadig lod vi som om vi intet hørte og grinede. Til sidst kom han helt om på boldbanen og fløjtede, og så måtte vi slutte frikvarteret og gå tilbage til undervisningen.

Hvis man ikke havde læst på lektierne hjemmefra, kunne man få en "sveder", en eftersidning. En gang i "Storeklasse" havde jeg ikke fået læst på min Danmarkshistorie, så jeg kunne ikke svare da jeg blev hørt. Så skulle jeg møde kl. 14 sammen med de små og sidde og læse på lektierne. Det var flovt og man blev drillet lidt for det.

Mobning fandtes også den gang. Specielt gik det ud over fodermesterbørn, som oftest kun var i skolen et el to år, inden forældrene flyttede til en ny plads et andet sted i landet. Jeg husker specielt en der hed Jørgen, som vi nu hurtigt holdt op med at drille. For han var så stærk, at han kunne "banke " os alle.

Når skoledagen var slut stod læreren i døren og drengene bukkede og pigerne nejede for læreren, når vi gik forbi og sagde "Tak for i dag".

Man kunne kun gå i skolen til 7. klasse, derefter kunne de dygtig komme på Realskolen i Hammel. Jeg gik ud af skolen fra 7. og så var det ud og tjene ved landbruget.

Billede fra Farre, 1953. På motorcyklen sidder Rita - Jørn - Jonna foran står Poul.
Rita, Jørn og Poul er børn af Anna og Aksel Petersen, Gl.Skanderborgvej 153, Farre.
Jonna er datter af Anna og Verner Pedersen Vandværksvej 13, Farre.

Medhjælper på Svingelgården

Jeg kom meget på en nabogård, der hed Svingelgården, en gård på 80 – 90 tdl, hvor der var køer, grise, høns og 2 brune arbejdsheste, og en ret stor traktor efter datidens forhold, af mærket Nuffield.

Marie og Søren Rasmussen, der boede der, havde en karl, en fodermester og en pige, der var ansat som medhjælper. De havde ingen børn. De var meget flinke overfor mig, så jeg kom der nærmest som "deres" dreng, fra jeg var 9 – 10 år. Jeg fik lov at deltage i mange ting, køre roer ind og fodre

svin, hjælpe fodermesteren med at fodre køerne og malke. Ved høhøsten stakkedes høet på høhefter, hvilket var 3 granrafter. Så kunne det tørre nogle uger. Her i lavede jeg hule, men det var slut når høet efter tørring, blev kørt hjem i laden.

Jeg var også traktorfører i høsten, og kørte frem fra kornsæt til kornsæt lavet af neg, mens karlen og daglejeren forkede op og læssede negene.

En særlig tjans var, da jeg en dag efter skole blev bedt om at ride "Musse", en af arbejdshestene, til smed. Musse fik sin tabte sko i en snor om halsen. Jeg blev løftet op på ryggen og så gik turen de halvanden km indtil smeden, som løftede mig ned, skoede hesten og løftede mig op igen, så turen hjem kunne klares med stolthed. Smeden blev senere min læremester.

Den fattige hedebonde i Klintrup.

Af Ole Jensen, Klintrup.

Silkeborgvej 295 i 1975.

I anledningen af, at min gamle nabo, Åge Gjern, Silkeborgvej 295 (født d. 1 juni 1916 i Røgen) kunne have fejret 100 års fødselsdag, vil jeg gerne fortælle lidt om ham, da jeg nok er den her i Klintrup, der har haft mest med Åge at gøre.

Åge var fætter til Niels og Signe Gjern på Klintrup Vestergård. De havde ikke så meget omgang med hinanden at gøre, måske familiestridigheder vil jeg antage.

Åge havde en storesøster - Margrethe-, der ofte kom og besøgte ham, hun hilste altid pænt på min far og mig, hvis hun mødte os på vejen. Åge havde også en lillebror - Ejnar - der var bestyrer hos en enlig gårdejerske Kirstine Vissing, Klintrup Hedevej 125. I foråret 1963 sker der det tragiske, at Ejnar tager sig selv af dage, der var 2 teorier, som begge kan være rigtige. Den ene, landbruget havde dårlige tider, det var det også, man taler om de glade tresser, det var det ikke ved landbruget, der blev nedlagt

10 landbrug om dagen, den anden teori var, at Åge ville giftes med Kirstine. Der sker så det, at Kirstine Vissing sælger gården til slagter Knudsen i Sorring, som sælger jorden til de omliggende naboer, samt husene med lidt jord til en staudegartner. Kirstine flytter derefter ud til Åge, det gik ikke, for Åge`s søster – Margrethe – var der jo stadig, man siger jo, at 2 kvindfolk i huset ikke altid er så godt, i foråret 1964 går jeg og hakker roer lige i nærheden af ejendommen, jeg kunne høre at de skændtes, kort tid efter rejste Margrethe til Gjern, og begyndte at arbejde på plejehjem i Gjern, Margrethe var dygtig, Kirstine lidt primitiv, ellers flink og gæstfri.

Silkeborgvej 295 i 1975.

Jeg hjalp Åge Gjern i 30 år, mest med markarbejde, engang såede jeg hans mark til på en dag. Noget af det specielle hos Åge var at til formiddagskaffe, fik jeg 6 spejlæg, til middag igen 6 spejlæg og til eftermiddagskaffe endnu 6 spejlæg, men det skal så siges, at det var mest dværgæg, jeg spiste ikke spejlæg de næste 14 dage.

I 1965 sker det, at vinteren kommer meget tidlig allerede 13. november, og den blev ved længe. Alle Åge`s kålroer sad i jorden, det var hårdt ved ham, han kom aldrig rigtig over det, for roerne var jo dengang hovedfoder til kreaturerne. Det var ikke sjovt, at slå roerne op med en forhammer

og køre dem hjem til optøning, siden det år blev roerne altid taget op rettidigt. Jeg glemmer aldrig høsten 1987, vi var ikke, på grund af vejret blevet færdig med halmen på marken, og vi var midt i oktober måned. Åge møder op, nu skulle der toppes roer af," jeg troede, vi skulle være færdig med halmen først, siger jeg, men nej, der skulle toppes roer af nu, skrækken fra 1965 var der endnu, det var heldigvis eneste gang, vi startede roesæsonen, inden vi var færdige med høsten.

Åge Gjern, lidt af en original, han benævnte ofte sig selv som den " Fattige Hedebonde", måske for at gøre indtryk på mig, når jeg arbejdede for ham, om ikke andet for at det kunne blive noget billigere, han var nu ikke helt fattig, han var gældfri, det er der jo ikke mange bønder der er. Han var meget nøje, men en god betaler, altså en solid kunde , som jeg var glad for.

Der skete dog også, ud over Kirstine, gode ting i hedebondens liv. Han havde 4 heste, mest nordbagger; hopper som han krydsede med belgier. På sin 60 års fødselsdag fik han et føl, da var han meget stolt. Alle hedebondens heste og kreaturer blev sendt til DLK i Århus, han skulle ikke risikere at føde på handelsfolk. På et tidspunkt sendte han en belgierhoppe til DLK, den kostede 6000 kr., da var han meget stolt, det skal der vist 2 gode slagteheste til i dag. Jeg lånte også en rødbroget tyr ved ham nogle måneder, den blev så sendt til DLK herfra, den fik han afregnet som "fedekalv", da var han tilpas.

Han havde også får, blandt andet en vædder. Engang stod vi og snakkede i nærheden af den her vædder, jeg vendte ryggen til dyret, fik jeg det største skub, jeg nogensinde har fået bag i, det var brunstsæson, da skal man passe på dem, selvom den var tøjret, kunne den nå mig for fuld drøn, jeg havde aldrig drømt om, at der var sådan en kraft i en vædder, jeg holdt til det, men garanterer for, at de fleste havde ligget hen af jorden.

Kirstine og Åge var de første her omkring, der levede på polsk, som man sagde i gamle dage, jeg vidste jo godt, hvordan tingene hang sammen. Jeg holdt somme tider lidt sjov med dem." Jeg skal ganske gratis køre jer til kirken eller rådhuset (de vidste godt, hvad jeg mente) for at blive gift", men de smilte af det og slog det hen.

I 1988 dør Kirstine, hun var 9 år ældre end Åge, hun havde været en trofast husbestyrerinde og samlever i 25 år. Hun havde en sparekassebog på 150.000 kr., som hun somme tider viste mig, for at jeg skulle være et slags vidne, hun boede hos Åge og fik kun opholdet, desuden fik hun sin folkepension. Åge troede jo, at når de havde levet sammen som ægtefolk i 25 år, så var han arving, nej, sådan hang det ikke sammen. Der var ikke skrevet noget testamente, Kirstine havde lidt familie, de besøgte ofte Kirstine, jeg har hilst på dem flere gange. De lagde an på arven, og fik den. De var aldrig sidenhen velkommen til kaffe hos Åge mere. Åge går til en sagfører, " Ja, Åge Gjern hvis du vil føre sagen videre koster det 20.000 kr., og så risikere du endda ikke at få noget ud af det, så stod Åge af.

Efter Kirstines død fik Åge Hjemmehjælp, i 1989 var der ikke så stramme regler for at få hjemmehjælp, så han satte dem til at lave et bjerg af æbleskiver, når de kom, æg havde han nok af, han havde en del fjerkræ, jeg kan sige, at der er mange opskrifter på æbleskiver, nogen var meget gode, andre var næsten kanonkugler. Når der blev for meget kokkrig, brugte han sit valgsprog, " do ska` i grunden ha` en kok, dæ ka` i grunden blyv møj sub" , jeg takkede for hedebondens kokke, der blev noget godt suppe.

Åge fik også frostmad fra kommunen, men da han opdagede, at de trak beløbet fra folkepensionen, skulle han ikke have mere mad derfra. Det er nok noget af det værste, han har gjort mod sig selv, for han levede alt for dårligt med det resultat, at kræfterne svandt ind. Jeg siger til ham, " vi får lige mange blomster på graven, om der er en halv eller hel million", han gloede på mig, som om jeg var tosset, men hedebonden var stejl, med det resultat, at kræfterne forsvandt.

"Hedebonden" kunne være meget speciel, engang kom en dame ind, hun spurgte om hun kunne købe nogle marksten, der lå samlet ved gården, hun troede jeg var manden, ja, tag dem bare svarede jeg, de ligger bare i vejen, nææj, de er igronnen pæne, protesterede hedebonden, du kan da ikke få dem med i graven, plomber det ud af mig, han gloede noget på mig, men damen måtte gå med uforrettet sag.

Jeg har set flere arvesager, også når nogen bliver "sorteper". En dag, rent tilfældigt, var Åges gode regnskabsfører Viggo Jensen og Åges nevø Finn

til stede, samt jeg, har I fået noget skrevet, sagde jeg for sjov, nej, ikke hvad jeg ved af, svarede Viggo, hvad skal han give, sagde Åge og pegede på Finn, Viggo sagde et eller andet, 3 måneder senere sagde Åge til mig, at nu var det i orden, siden den tid hed Finn altid "universalarvingen".

I 1983 blev mælkekvoten indført, trods løbende information fra mejeriet, som Åge ikke læste, overskred han i 1985 kvoten, hvilket medførte at han måtte betale 3-4000 kr. i straffeafgift, det var meget hårdt for hedebonden, næsten ikke til at bære. Det havde været bedre, at du havde lånt mig en ko, sagde jeg til Åge, så var du sluppet for strafafgift, jeg havde nemlig plads på kvoten, som sagt så gjort, jeg havde 1 ko af hans i mange år. Omkring 1990 begyndte det, at knibe med at passe det daglige, selvom han var gået over til ammekøer. Hedebonden var træt og fejlernæret, træt, hørte jeg sommetider, han sagde til sig selv. Jeg sagde så til Åge, det er bedst, du kommer af med besætningen, efterhånden som de bliver slagtetjenlig, vi var der henne, hvor en 2 års tyr ikke vejede mere end en 1 årig. Jeg opdagede også, at han kun nåede rundt om dyrene en gang i døgnet, samt at de ikke fik for meget, hverken vådt eller tørt på kanten af misrøgt. Jeg begyndte så, at give dyrene lidt ekstra, når jeg kom på besøg, de ligefrem brølede, når jeg kom på traktoren, de kendte mig efterhånden. De har fået, protesterede han, ja, men de har fået for lidt, sagde jeg, vi følte hinanden lidt på tænderne. Jeg lånte en ko af Åge, den kom aldrig tilbage, jeg syntes ikke, at jeg behøvede, at fodre hans kreaturer i 4 måneder gratis En Gjern kan blive gal, ja, det kan en Jensen også, sagde jeg, så faldt han da lidt ned.

18. december 1995 blev sort dag for den fattige hedebonde, jeg holdt øje med ham. Jeg havde haft travlt, så det var tæt på middag, inden jeg nåede derned, alle dørene stod åbne, dyrene brølede, de var ikke blevet fodret, jeg ledte efter Åge, fandt ham inde på stuegulvet, er du faldet, spurgte jeg, nej, det mente han ikke, hvorfor ligger du så ikke i sengen, gør jeg ikke det, sagde Åge, jeg ringede øjeblikkelig til 112. Jeg blev hos ham til ambulancen kom. Hele besætningen stod og brølede, de var sultne, og nu fik de ikke for lidt, jeg havde et godt næn til dem, hvis jeg skal prale lidt af mig selv, jeg er god til at fede okser, så nu fik hedebondens dyr gode dage.

Det viste sig, at Åge havde fået en hjerneblødning, og var blevet lam i den ene side, han kom aldrig hjem mere. Åge var heldig, at komme på

det private plejehjem "Åhaven" i Gjern, drevet af Kirsten og Niels Clausen. Åhaven var ikke en institution, men et "hjem", her fik den fattige hedebonde god pleje, kærlig omsorg og her var ingen overladt til sig selv, intet overladt til tilfældigheder takket være Kirsten og Niels`s gode pleje, samt et godt personale, her fik Åge et par gode år, det trængte han også til.

Jeg havde før spurgt Åge om noget bøgetræ. På grund af vanskelige tider, havde jeg fået gang i brændesalg, men bøgetræ var svært at skaffe, når jeg spurgte, sagde Åge gerne, "nææj, det skygger i grunden så godt for kreaturerne, nu han var kommet på plejehjem, øjnede jeg en chance, jeg passede jo besætningen, jeg syntes jo heller ikke, at jeg behøvede at gøre det gratis på en gældfri gård, så jeg sagde til Åge, da han var kommet på Åhaven, når jeg nu har reddet dit liv, kan jeg vel få lidt bøgetræ, ja, det kunne jeg. Nu gik jeg ellers til den, mest udtynding.

Da foråret kom, sagde "universalarvingen" til mig, at besætningen fik alt for meget foder, nå, sagde jeg, troede de skulle fedes op, de skulle de åbenbart ikke, nogen af dem kom på græs, der var ikke nogen, der havde fortalt mig noget.

Lidt om Åges søster Margrethe. På et tidspunkt mødte jeg hende i Brugsen i Gjern rent tilfældigt. Hun spurgte, om jeg ikke ville køre hende hjem, jo, sagde jeg selvom jeg havde travlt, jeg blev budt på kaffe og kage. Det egentlige problem var, at hun manglede en, at udøse sit hjerte til, en der ville lytte, her er tale om en dygtig kvinde af høj moralsk standard, der led af forkastelse, og ikke kunne lide den måde Åge levede på, jeg sagde ikke så meget, men hun fik lettet sit hjerte. Hvor var det synd for Margrethe, at hun led under det.

Efter Kirstines død troede Åge, han kunne få en ny husbestyrerinde for opholdet. Han havde fået ny ydermur på stuehuset og nyt tag, men det var stadig 200 år indvendig, stadig det gamle das, inget badeværelse. Jeg går ud fra, at de holdt etagevask. Jeg måtte tale hedebonden til fornuft, jeg er bange for, sociallovgivningen her i landet, er blevet for god til de her forhold, vi skal nok til Polen eller Rusland, for at finde en husbestyrerinde til de her forhold. Åge gloede på mig, som om jeg var tosset, men jeg fik ret, der kom aldrig nogen ny husholder.

Åge ville gerne på ØLA i Skanderborg, for at følge lidt med i priserne på

dyrene, opleve lidt og købe lidt trækreb. Da hans bror Karl ikke kunne holde ud at køre mere, forsøgte han at få mig til det, og det gjorde jeg nogle gange. Hedebonden var meget nøjsom, der var ikke råd til kaffe, jeg syntes jo, at når jeg kørte, kunne han godt give kaffe, når vi kom hjem, men han sagde bare "nu skal du i grunden have tak", så det fik en ende.

Hedebonden havde ikke råd til mad fra kommunen, så jævnligt tog han bussen til Silkeborg og handlede i Føtex. En dag var der en buschauffør, der holdt på reglerne, min datter Marie var vidne til det, når man kommer til kommuneskiltet, kommer man ind i en ny zone, her hedder det Favrskov. Chaufføren kunne åbenbart ikke lide Åge, så han holder ved kommuneskiltet for nu var der en ny zone, og for at køre med videre kostede 5 kr. , det var frækt gjort, der var 200 m. op til Åge, men han ville ikke betale de 5 kr., så måtte han stå af bussen og gå resten af vejen. Åge truede ad chaufføren med knyttet næve, har Marie fortalt.

Hedebonden lå inde med et ret stort pengebeløb, en dag viste han mig en stor svensknøgle, som han havde liggende under sofaen, i tilfælde af, at der skulle komme tyveknægte. Nu må du passe på, sagde jeg, ikke at slå hårdt, ellers vågner de jo ikke op, heldigvis blev der aldrig brug for svensknøglen.

I 1994 kunne vi ikke få kalvene over vejen, de ville ikke over den sorte asfalt, der var ikke mere græs, hvor de var, så de skulle flyttes. Det var i september måned, jeg er jo dyreven, så jeg fodrede kalvene hver dag med hø og toproer, senere aftoppede roer helt frem til 3. januar 1995, så kom der endelig sne, og nu kunne kalvene gå over vejen, for nu var den jo hvid. Vores fælles nabo Poul Rasmussen forbarmede sig over det ved at hjælpe med at få dem ind, Åge ville jo ikke betale for hjælp. Samme år til jul sagde hedebonden til mig, at jeg skulle have et par ænder, jeg sagde tak, problemet var bare, at de havde ligget i fryseren i mange år, muligvis fra Kirstines tid, de var som pap, Vera kunne ikke bruge dem, så ænderne endte på møddingen, det blev altså ræven, der fik andesteg til jul.

Åge Gjern havde en meget gammel skik, hvis jeg holdt ude ved vejen, så sagde den staute gamle bonde til mig, "A ska` lige følge dig til på vej, for mig var det topmålet af høflighed, en æresbevisning, som jeg den dag i dag kan blive helt rørt over, for den "Fattige Hedebonde" var i grunden min ven.

Hammelbanen 1902 - 1956

Af Lars Hegndal

1894 blev en stor jernbanelov vedtaget. Den indeholdt en jernbane fra Hammel syd om Brabrand sø til Århus. Der skulle dog gå nogle år, hvor man diskuterede linieføring, station i Århus, sporvidde, finansiering og mange andre emner.

Initiativet til en jernbaneforbindelse mellem Århus og Hammel blev først foreslået af Røgen-Sporup Sogneråd, som det fremgår af nedenstående avisartikel fra Hammel Avis, 2. april 1890 - og altså 4 år før jernbanelovens vedtagelse.

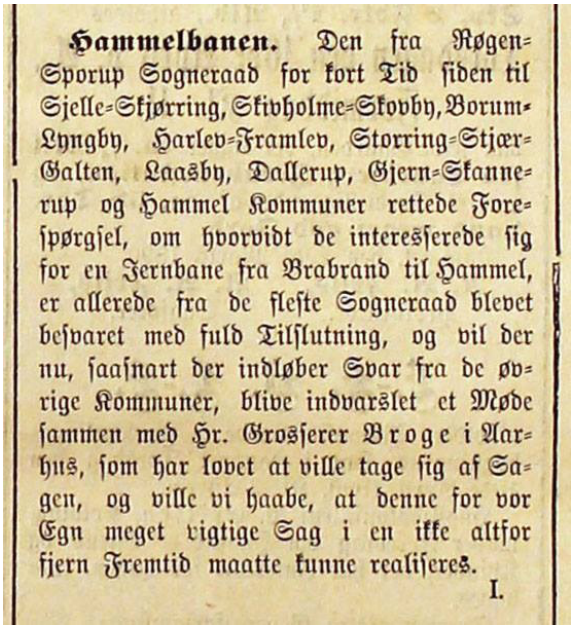

Hammelbanen. Den fra Røgen-Sporup Sogneraad for kort Tid siden til Sjelle-Skjørring, Skivholme-Skovby, Borum-Lyngby, Harlev-Framlev, Storring-Stjær-Galten, Laasby, Dallerup, Gjern-Skannerup og Hammel Kommuner rettede Forespørgsel, om hvorvidt de interesserede sig for en Jernbane fra Brabrand til Hammel, er allerede fra de fleste Sogneraad blevet besvaret med fuld Tilslutning, og vil der nu, saasnart der indløber Svar fra de øvrige Kommuner, blive indvarslet et Møde sammen med Hr. Grosserer Broge i Aarhus, som har lovet at ville tage sig af Sagen, og ville vi haabe, at denne for vor Egn meget vigtige Sag i en ikke altfor fjern Fremtid maatte kunne realiseres.

I.

"Hammelbanen. Den fra Røgen-Sporup Sogneråd for kort tid siden til Sjelle-Skjørring, Skivholme-Skovby, Borum-Lyngby, Harlev-Framlev, Storring-Stjær-Galten, Låsby, Dallerup, Gjern-Skannerup og Hammel kommuner rettede forespørgsel, om hvorvidt de interesserede sig for en jernbane fra Brabrand til Hammel, er allerede fra de fleste sogneråd blevet besvaret med fuld tilslutning, og vil der nu, såsnart der indløber svar fra de øvrige kommuner, blive indvarslet et møde med hr. grosserer Broge i Århus, som har lovet at ville tage sig af sagen, og ville vi håbe, at denne for vor egn meget vigtige sag i en ikke altfor fjern fremtid måtte kunne realiseres."

Grosserer og købmand Hans Broge i Århus blev en vigtig spiller i det videre forløb. Han havde sin store købmandsgård i Vestergade i Århus og var stærkt interesseret i at gøre det lettere at fragte varer til og fra Århus.

I 1896 påbegyndtes aktietegningen. Den 30. juni 1898 udstedtes der eneretsbevilling og året efter begyndte anlægsarbejderne. De skulle skulle ifølge kontrakten være færdig den 1. oktober 1900. Tidsplanen kunne imidlertid ikke holdes; strejker og en storlockout forsinkede arbejdet og

Hammel Avis 16. maj 1898

"Hammelbanen. Statsbaneingeniør Klestrup og Oberstløjtnant Worm er idag til morgen begyndt udstikningen af Hammelbanen.
Arbejdet med udstikningen og rivellementet formenes vare i ca. 4 uger. Hen i ugen ankommer endvidere tvende assistenter til hjælp, for at arbejderne kunne foregå med tilstrækkelig hurtighed.
Idag afstikkes linien øst om Røgen by. Det menes, at Røgen St., som oprindelig var fastlagt ved Røgen Forsamlingshus, vil blive flyttet øst for Røgen henimod den nye landevej gennem Røgen og Farre.
Ingeniørerne har ophold på Hammel Gæstgivergård og tager derfra ud med mandskab hver morgen kl. 7 og vender tilbage hver aften ved samme tid.
Når linien er færdig henad Låsby og Galten, forlægger ingeniørerne deres residens til Høver Kro, og det formenes, som ovenfor nævnt, at i løbet af ca. 4 a 5 uger vil de nå banens andet knudepunkt, Århus, og den så meget omstridte banelinie vil da stå som en fuldbragt kendsgerning."

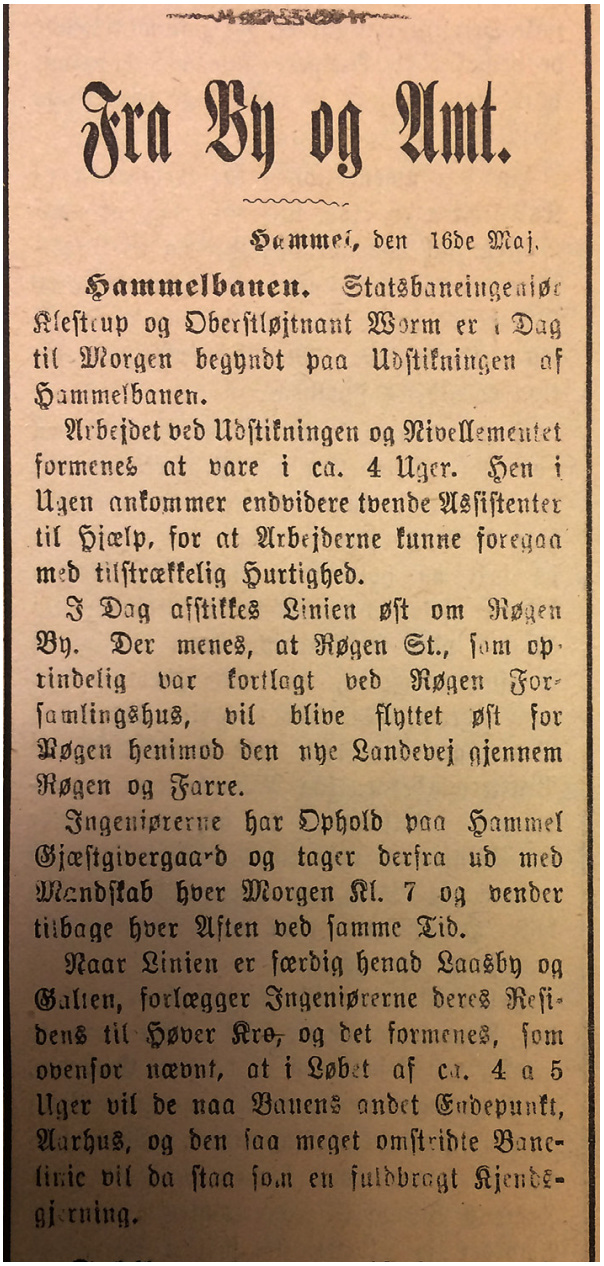

Fra By og Amt.

Hammel, den 16de Maj.

Hammelbanen. Statsbaneingeniør Klestrup og Oberstløjtnant Worm er i Dag til Morgen begyndt paa Udstikningen af Hammelbanen.

Arbejdet ved Udstikningen og Nivellementet formenes at vare i ca. 4 Uger. Hen i Ugen ankommer endvidere tvende Assistenter til Hjælp, for at Arbejderne kunne foregaa med tilstrækkelig Hurtighed.

I Dag afstikkes Linien øst om Røgen By. Der menes, at Røgen St., som oprindelig var kortlagt ved Røgen Forsamlingshus, vil blive flyttet øst for Røgen henimod den nye Landevej gjennem Røgen og Farre.

Ingeniørerne har Ophold paa Hammel Gjæstgivergaard og tager derfra ud med Mandskab hver Morgen Kl. 7 og vender tilbage hver Aften ved samme Tid.

Naar Linien er færdig henad Laasby og Galten, forlægger Ingeniørerne deres Residens til Høver Kro, og det formenes, som ovenfor nævnt, at i Løbet af ca. 4 a 5 Uger vil de naa Banens andet Endepunkt, Aarhus, og den saa meget omstridte Banelinie vil da staa som en fuldbragt Kjendsgjerning.

anlægsarbejdet var forbundet med store problemer, især i Mølleengen udenfor Århus, der viste sig at være nærmest bundløs.

Bemærk, at man først ville anlægge en station i Røgen, placeret ved det gamle Røgen Forsamlingshus - der hvor vejen går ned mod Kammergården. Faktisk havde sognerådet i sin tid projekteret 2 stationer i sognet, men det ændrede besigtigelseskommisionen til en station i Anbæk og kun én i Røgen-Sporup. Det blev som bekendt placeringen mellem Røgen og Farre tæt ved den dengang nys anlagte landevej.

1. oktober 1923 blev der etableret et trinbræt i Røgen, der hvor stationen i sin tid var planlagt.
Efter halvanden års forsinkelse kunne Hammel-Aarhus Jernbane (HAJ) indvies den 24. april 1902 under festlige former og den følgende dag startede driften med tre tog dagligt i hver retning. Det oprindelige rullende materiel bestod af blot 3 damplokomotiver, 8 person- og bagagevogne samt 8 godsvogne.

I 1914 blev jernbanen mellem Hammel og Thorsø indviet. Banen skiftede herefter navn til Aarhus-Hammel-Thorsø Jernbane (AHTJ) - folk vedblev dog med at kalde den Hammelbanen.

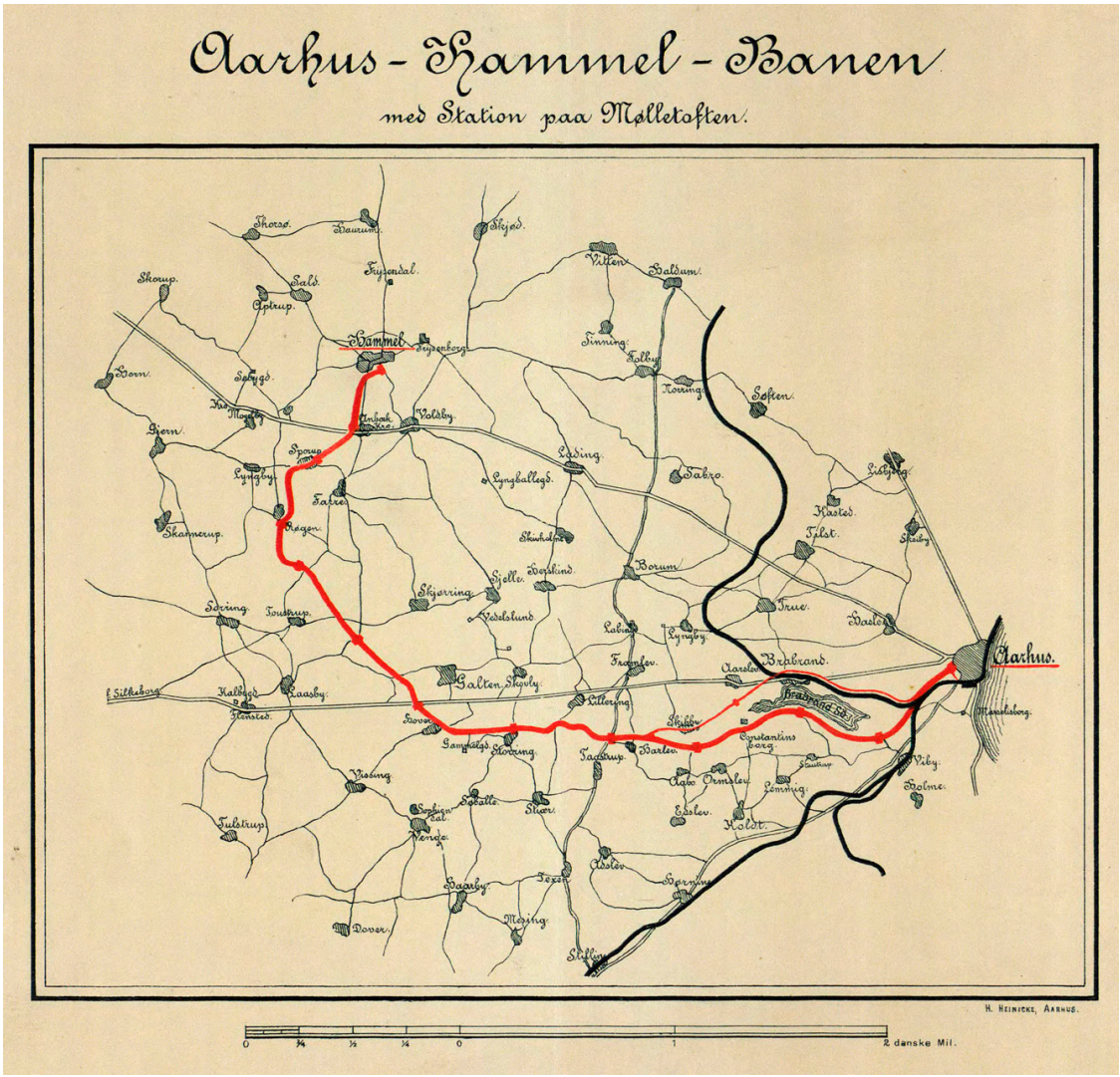

Kort over Hammelbanens linieføring.
Som det fremgår er det ikke den mest direkte vej fra Hammel til Århus.

Hammelbanens stationer blev tegnet af arkitekt Heinrich Wenck, der var overarkitekt hos DSB. Foto ca. 1915

Hammel den 24. april 1902. Indvielsestoget et ankommet ved middagstid. Lokomotiv nr. 2 og 3, samt alle banens person-, post- og rejsevogne er med.

Jernbanestationerne var et yndet motiv på postkort.

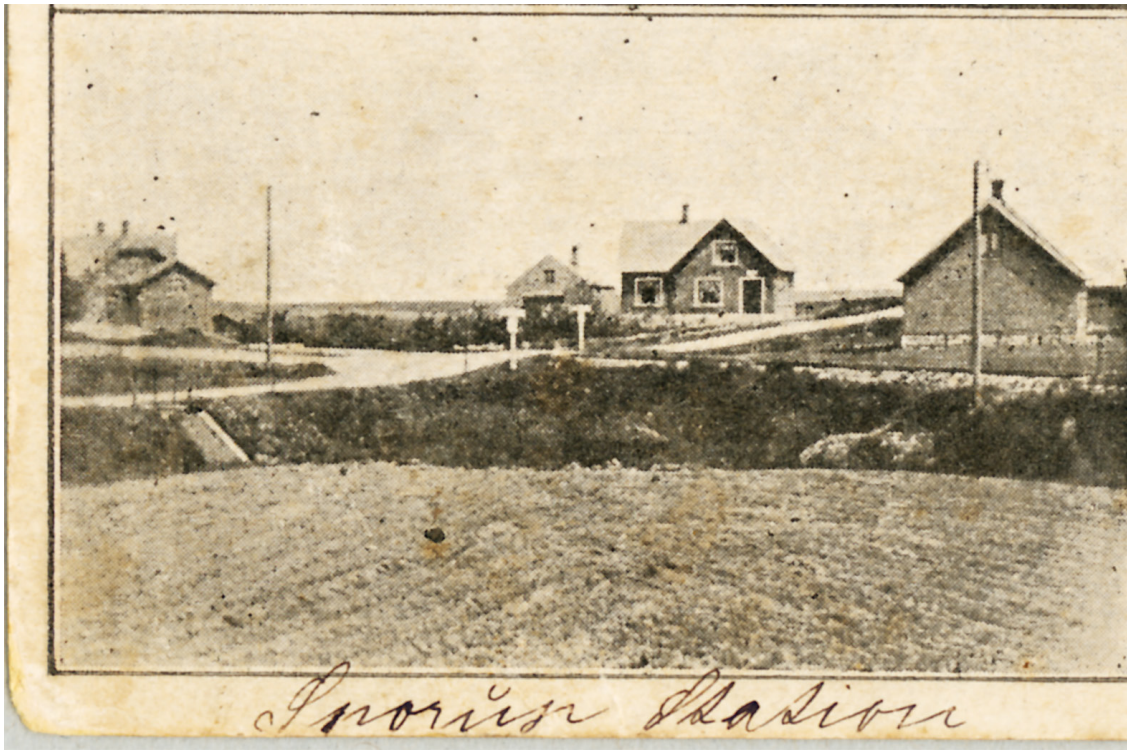

Udsnit af postkort - postkortet viser 4 motiver, 3 fra Røgen og så dette fra Sporup. Det er sandsynligvis fra omkring 1903.
Her ses baneføringen over den nyligt anlagte vej mellem Røgen og Farre.
Til venstre Sporup Station og i midten "Skandsen".

Sporup Station. I 1915 blev der indlagt telefon (samme år som Røgen) og i 1936 elektricitet.
Efter Hammelbanen blev nedlagt fortsatte stationen som posthus helt frem til slutningen af 1900.

Blandede Bekjendtgjørelser.

Vært.

Til Afholdsgjæstgiveriet ved Sporup Station søges en Vært snarest. Pladsen egner sig for en gift Forretningsmand eller Haandværker med lidt Kapital. Smuk Bolig med Haveplads. Om ønskes, kan 3—4 Tdr. Ld. faaes til Kjøbs eller i Forpagtning. Man henvender sig til Gaardejer P. Zacho, Sporup. (4706)

Annonce i Jyllandsposten, 19. september 1903

Afholdshotellet "Skansen" blev opført i umiddelbar nærhed af Sporup Station, sandsynligvis i 1903. Men afholdenheden var det åbenbart så som så med, således klages der i 1912 over ballade på grund af udskænkning af spiritus.

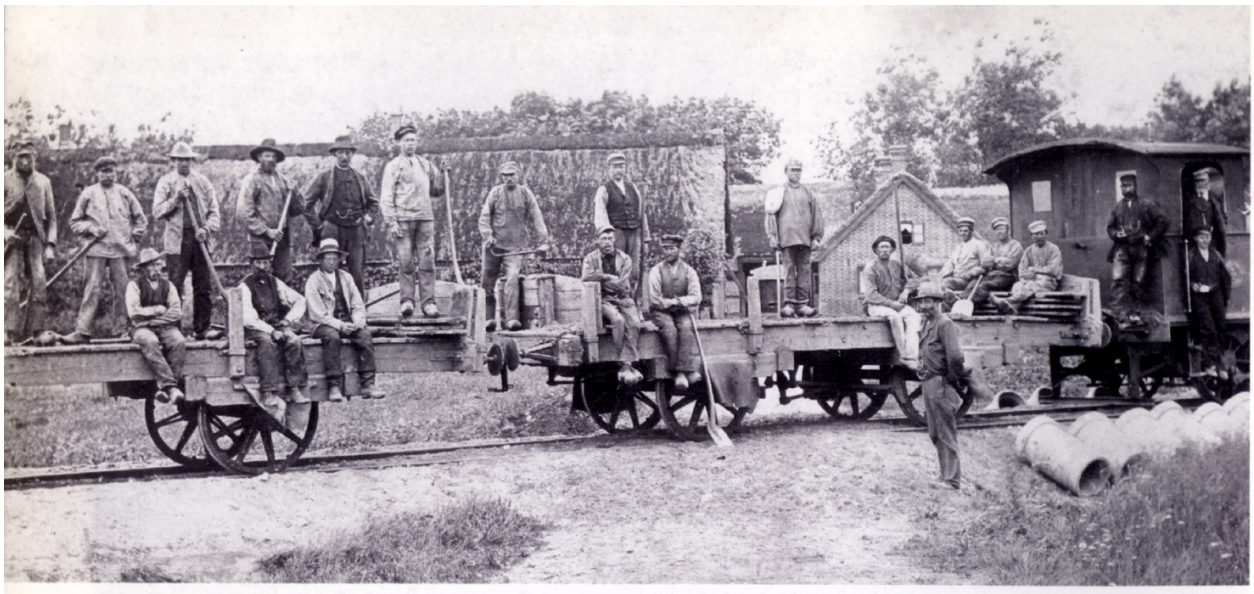

Hammelbanen passerede ganske tæt på Havdalsgård, hvor dette foto er taget ca. år 1900. Havdalsgård ligger mellem Sporup Kirke og Farre.
Til højre ses entreprenørens lokomotiv "Vemb".

Havdalsgården - luftfoto. I øverste venstre hjørne skimtes Sporup Kirkes tårn bag træerne.
Foran Havdalsgården ses Hammelbanen.

Jernbanebørster ved Hammelbanen..

Sporup Station - luftfoto.

Lokomotivfører Thomas Jørgen Nielsen står foran lokomotiv nr. 1 på Hammel Station, ca. 1910. Banens lokomotiver blev bygget i Tyskland.
Da banen blev nedlagt i 1956 blev banens lokomotiver ophugget.

Kontor i Løbet af 8 Dage.

15 à 20 Mand

kan faa stadigt Jordarbejde. Dagløn Kr. 3,30. Henvendelse til

Formand **Kirkegaard**,
Gjern pr. Silkeborg.

Arbejdspladsen ligger 1 Times Gang fra Sporup Station. (3682)

Jobannonce i Jyllandsposten 22. marts 1906.

Bemærk:
arbejdspladsen ligger 1 times gang fra Sporup Station.
Dagløn Kr. 3.30

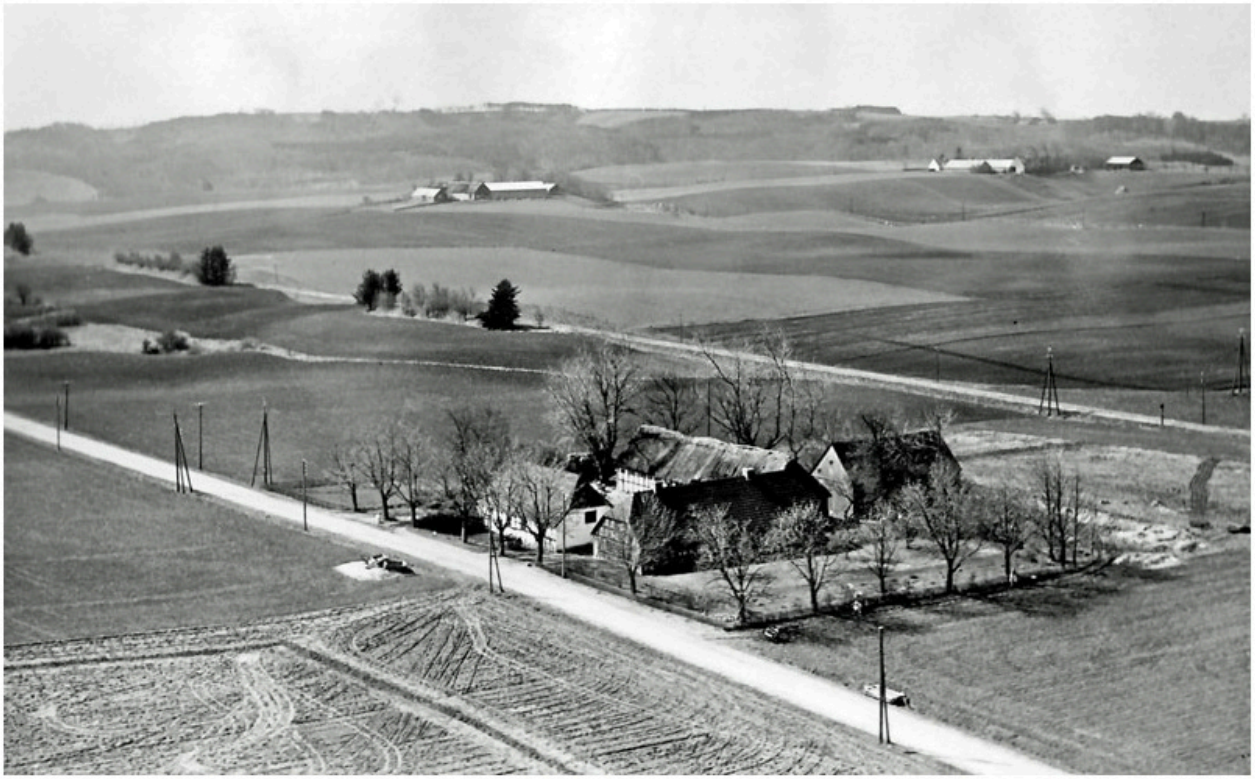

Luftfoto. Nederst ses Stensballegård, Toustrupvej 80.
Bagved gården ses Hammelbanen. Togturen den 23. december i 1953, lillejuleaften, som der berettes om i artiklen på næste side, blev sikkert afbrudt i hulningen ved træerne yderst til venstre i billedet. (Se iøvrigt kortet længere fremme i denne historie).

Øverst til venstre ligger Oustrup Østergård og øverst til højre Oustrupgård.

Trinbrættet i Røgen blev det mest benyttede på hele banen. Det blev etableret 1. oktober 1923.

Men her kunne der, som tidligere omtalt, havde ligget en fin stations-bygning.

I 1944 blev der bygget et lille venteskur, som ses på dette foto.

Bag venteskuret ligger det gamle forsamlingshus opført i 1893.

Paa Hammelbanen.

Toget, der gik fra Aarhus Lillejuledag Kl. 3 eftermiddag, kæmpede sig tappert, men med ca. 4 timers Forsinkelse gjennem Driverne, til det endelig ved 9-tiden om Aftenen kjørte uhjælpelig fast ved Toustrup. Her sad man nu fast midt ude paa Linien Kl. 9 Juleaften! - Heldigvis var der ikke langt til nærmeste Gaard, som var Niels Pinds i Oustrup, og hertil søgte de fleste af Passagererne (nogle satte kursen efter Røgen By), i Alt over 30 Mænd, Kvinder og Børn, i Sandhed mange uventede Julegjæster. Hos Niels Pind fik de mange Mennesker en gjæstfri Modtagelse; men da man ikke var beredt paa at huse saa mange "liggende" Gjæster, blev der pr. Telefon skaffet Plads til en del hos Propr. M. Hansen, Oustrup, og Chr. Dein, Oustruplund, der sørgede paa bedste Maade for de uventede Gjæster.

Næste Dag, Juledag, skulde Rejsen jo saa fortsættes til Hammel; men det blev kun de færreste, der havde Taalmodighed til at vente paa Toget, idet dette først nåede ind til Hammel ved 7-Tiden om Aftenen. De af passagererne, der ikke blev befordret pr. Kane, foretrak at vade over Marker og Veje i alenhøje Snedriver og ankom i mere eller mindre forkommen Tilstand til Hammel. Enkelte af Passagererne, der skulle til Sall og Haurum, naaede ifølge "Silkb. Av", først Maalet 2. Juledag.

Paa Hammelbanen.

Toget, der gik fra Aarhus Lillejuledag Kl. 3 Eftermiddag, kæmpede sig tappert, men med ca. 4 Timers Forsinkelse gjennem Driverne, til det endelig ved 9-Tiden om Aftenen kjørte uhjælpeligt fast ved Toustrup. Her sad man nu fast midt ude paa Linien Kl. 9 Juleaften! — Heldigvis var der ikke langt til nærmeste Gaard, som var Niels Pinds i Oustrup, og hertil søgte de fleste af Passagererne (nogle satte Kursen efter Røgen By), i Alt over 30 Mænd, Kvinder og Børn, i Sandhed mange uventede Julegjæster. Hos Niels Pind fik de mange Mennesker en gjæstfri Modtagelse; men da man ikke var beredt paa at huse saa mange »liggende« Gjæster, blev der pr. Telefon skaffet Plads til en Del hos Propr. M. Hansen, Oustrup, og Chr. Dein, Oustruplund, der sørgede paa bedste Maade for de uventede Gjæster.

Næste Dag, Juledag, skulde Rejsen jo saa fortsættes til Hammel; men det blev kun de Færreste, der havde Tealmodighed til at vente paa Toget, idet dette først naaede ind til Hammel ved 7-Tiden om Aftenen. De af Passagererne, der ikke blev befordret pr. Kane, foretrak at vade over Marker og Veje i alenhøje Snedriver og ankom i mere eller mindre forkommen Tilstand til Hammel. Enkelte af Passagererne, der skulde ud over Hammel til Sall og Haurum, naaede i Følge »Silkb. Av.« først Maalet 2. Juledag.

Jyllandsposten 29. december 1915

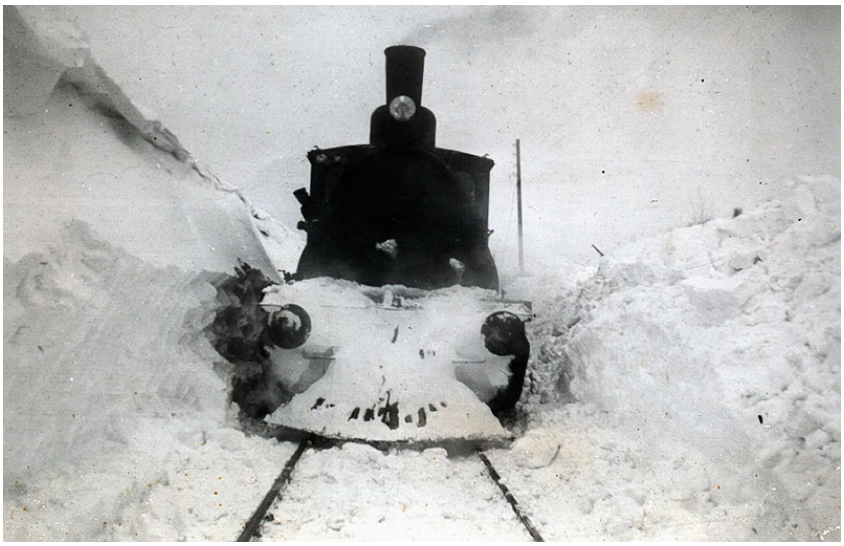

At det kunne være barskt om vinteren vidner dette foto fra Harlev om.

Efter al den sne og is og vaden i alenhøje snedriver, må vi hellere se, hvordan Hammelbanen gerne ville præsentere sig.

Turistplakat fra 1933 - kunstner: M. A. Fisker.
Der blev gjort en stor indsats for at lokke turister med Hammelbanen, blandt andet blev strækningen omkring Toustrup kaldt "det danske Sweitz" og Sorring Loddenhøj "de danske alper".

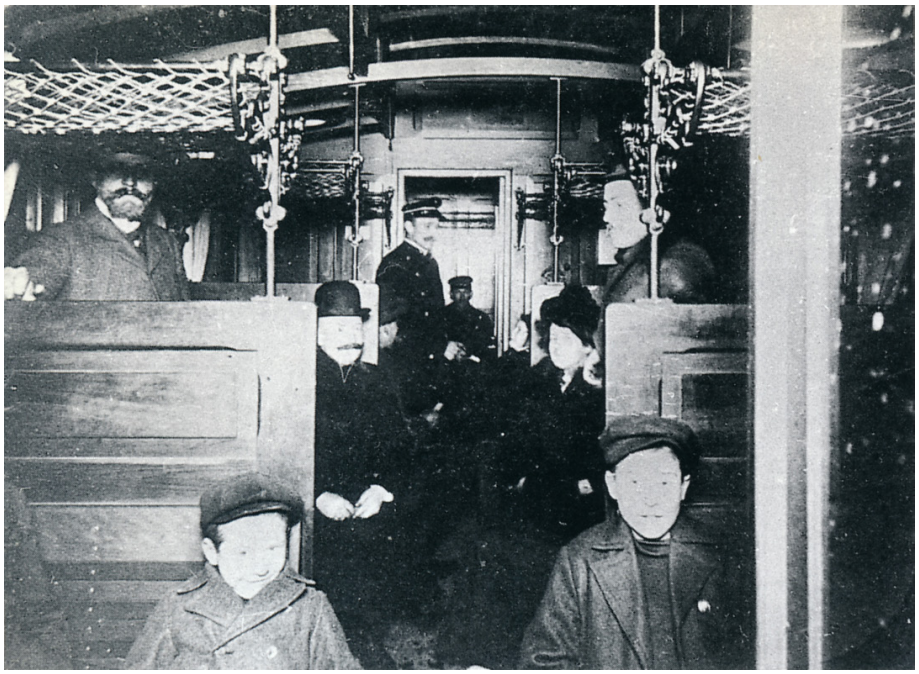

Foto fra 1907.
Interiør fra personvogn litra A 1-2. Herfra kunne man nyde udsigten til de "danske alper" i omegnen af Toustrup. Sæderyggene var forhøjet for at give nakkestøtte.

På grund af Toustrup by´s høje beliggenhed (112 m. over havet) var det ikke muligt at anlægge en station der. I stedet valgte man en placering tættere på Røgen. Der lå dengang kun 3 små gårde og en skovfogedbolig. Stationen lå i Dallerup sogn og oprindelig var det meningen, at den skulle hedde Dallerup Station, men det blev ændret under anlægsarbejdet. I løbet af få år opstod et lille samfund med ca. 15 huse. Foto fra 1956 - lokomotiv nr. 5 med godstog.

Foto fra 1955.
Trinbræt Toustrup Mølle lå ved den gamle vandmølle og blev åbnet i 1923. Det var et af Hammelbanes mindst benyttede.

Anbæk Station lå lige nord for Viborg landevej i et ganske øde område. På trods af beliggenheden fik Anbæk Station fra starten en stor godstrafik - næsten lige så meget som Hammel Station.

Hammelbanens ekspedritricer, 1926. Fra venstre: Thilde Petersen, Viby Nord - A. Andersen, Stautrup - Kristine Kristensen, Ormslev - K. Hansen, Lillering - Sofie Petersen, Sall - Cecilie Kammer, Anbæk.

Hammel Station,foto fra 1926. Hammel Slageteris høje skorsten ses i baggrunden, lige bag stationens pakhus. Bemærk også banken og bag denne møllen.

Hammelbanen havde i de første driftsår en ganske god trafik. Men efterhånden som bilerne blev mere og mere almindelige blev konkurrencen hård - man kunne komme til og fra Hammel langt hurtigere end den noget lange jernbanetur.

Banens underskud voksede år for år efter anden verdenskrig. Da statens driftsgaranti udløb i 1956 valgte bestyrelsen derfor at lukke banen, idet det ikke var muligt at finde andre investorer.
Det sidste tog på Hammelbanen afgik den 31. marts 1956.

Man gik herefter straks igang med at fjerne skinner, sveller mv.
Man kan dog adskillige steder følge Hammelbanen i terrænet og i vores område er der flere markante spor. På kortet her er vist nogle af de steder, hvor banens linieføring stadigvæk er synlig.
På kortet ses Hammelbanen som en sort linie, der løber fra syd mod nord. De farvede prikker svarer til fotografierne på denne og siden efter kortet.

Hulningen vest for det nuværende vandværk.

Hulningen ved Sporup Kirkevej, syd/vest for Sporup Kirke

Dæmningen ved Toustrup Station

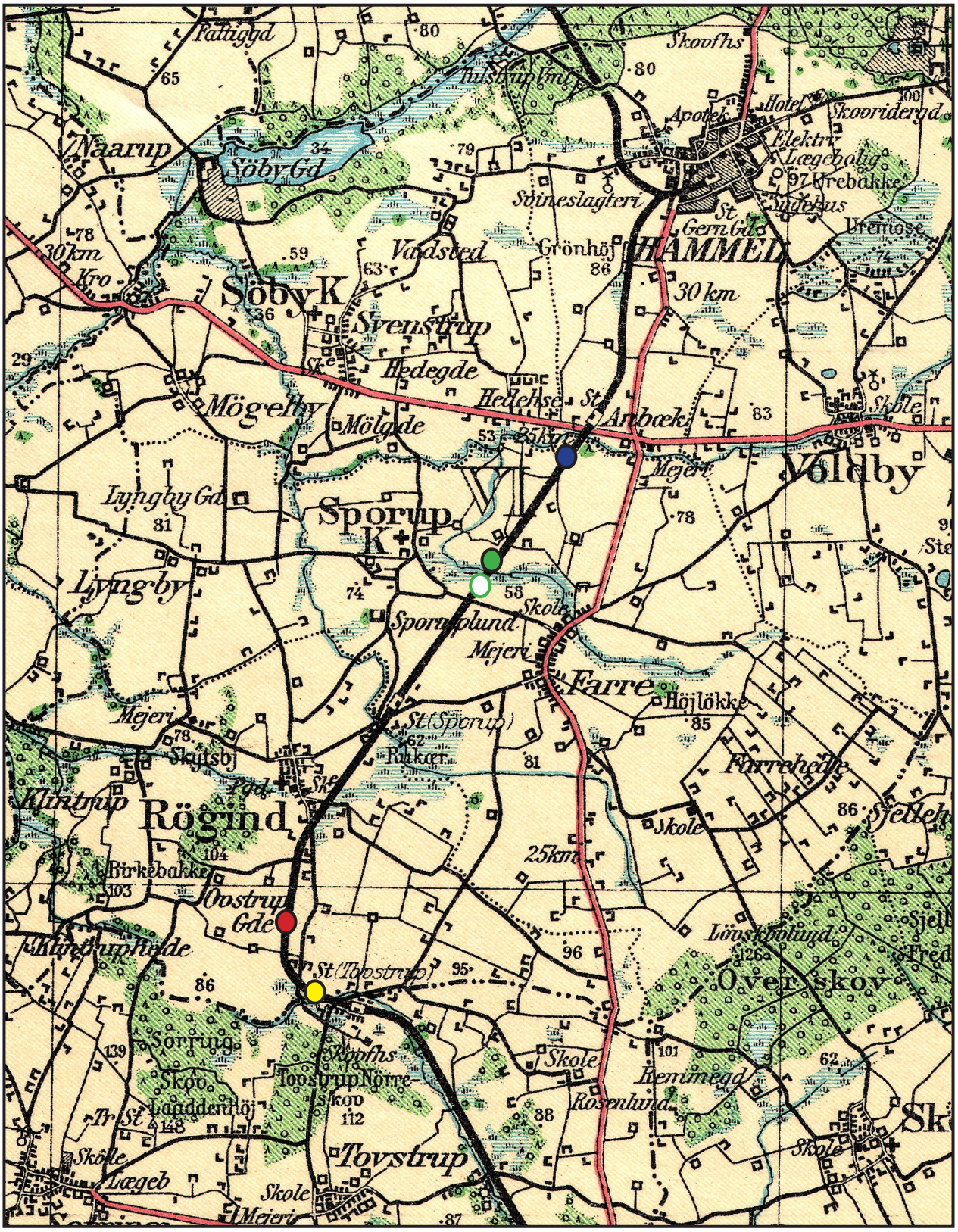

Generalstabens geodætiske kort fra 1928 - udsnit.

Viadukt øst for Sporup Kirke over bækken

Viadukt ved Anbæk over bækken

En mærkelig Roe er i Aar vokset paa Købmand Olsens Ejendom i Røgen. Den ligner saa fuldstændig en udstrakt Haand, at man godt kunde antage den for en Afstøbning.

Hammel Avis 18. april 1901

Er China-Livs-Elixiren ægte, maa Etiketten være forsynet med en Kineser med Glas i Haand samt Firmaet: Waldemar Petersen, Frederikshavn. Vogt Dem for Efterligninger.

Hammel Avis 26. februar 1898

Med sand Fornøjelse kan jeg herved bevidne, at jeg, efter i meget lang Tid at have lidt af Slimopkastning, Søvnløshed og Tryk i Hjertekulen, hvorved det var mig overordentlig besværligt at trække Luft, nu ved Brugen af Waldemar Petersens saa fordelagtigen bekjendte China-Livs-Elixir, kjøbt hos Hr. J. Leffers i Nykjøbing, er bleven fuldstændig helbredet

Ø.-Jølby paa Mors.

Lars Andreas Nielsen.

Hammel Avis 26. februar 1898

Ane Margrethe Lauridsdatter, Røgen.

Ane Margrethe blev født 4. september 1806 i Røgen, forældre Laurids Jensen og Maren Nielsdatter bliver gift i Låsby kirke i 1797. Det var være Laurids`s 2. ægteskab, første kone Maren Pedersdatter døde marts 1797, de fik en datter Maren i 1792. Laurids Jensen var gårdmand i Røgen. Gården lå der, hvor købmand Olsen havde butik. Af søskende har Ane Margrethe: Margrethe f. 1797, Mariane f. 1798, Jens f. 1799, Niels f. 1803, Ane Kirstine f. 1809 og Else Marie f. 1811.

I 1815 blev børnene moderløse, da Maren Nielsdatter dør.

Maren har en bror, Knud Nielsen Flensted, født i Flensted ved Låsby (studepranger), som rejste omkring og indkøbte stude, som samledes til store flokke for at blive drevet gennem landet sydpå, langt ned i Sønderjylland, hvor de blev solgt til fedning i marsken. Knud Flensted rejste også nordenfjors til Vendsyssel, hvor han blev bekendt med datteren, Johanne Marie Holst, af "Hellumlund", Hellum sogn, Hjørring amt, der blev han gift med samme og overtog gården. Desuden var han også teglbrænder. Knud og Johanne fik 13 børn.

Da søsteren Maren døde, var Knud nede i Røgen til begravelse, da børnene nu var moderløse, skulle han havde en af de små piger på 4 og 11 år med hjem, og da han syntes bedst om hende på 11 år - Ane Margrethe -, da hun var lyshåret. Han tog hende med hjem til "Hellumlund", hvor hun skulle være barnepige for Knud og Johanne Maries store børneflok. Ane Margrethe havde efter hendes sigende det ikke godt hos stedmoderen. Derfra blev hun gift med Niels Christian, "Vanderskrog" i 1829.

Vielsesdata: Hellum kirke 20. november 1829 viet: Niels Christian Christensen, Vanderskrog 27 år og Ane Margrethe Lauridsdatter, Hellumlund 23 år.

De fik 3 sønner og 2 døtre:

1) Lars Christian, der overtager fødehjemmet

2) Christen, der giftede sig til "Holtet" i Understed sogn

3) Niels Peter, kom til Farre på besøg hos mosteren Else Marie (se mindetavle) , her blev han gift og bosat på "Sølvstengården" (se Årsskrift 2015 2. del: Sølvstengårdens historie).

4) Johanne Marie

5) Maren

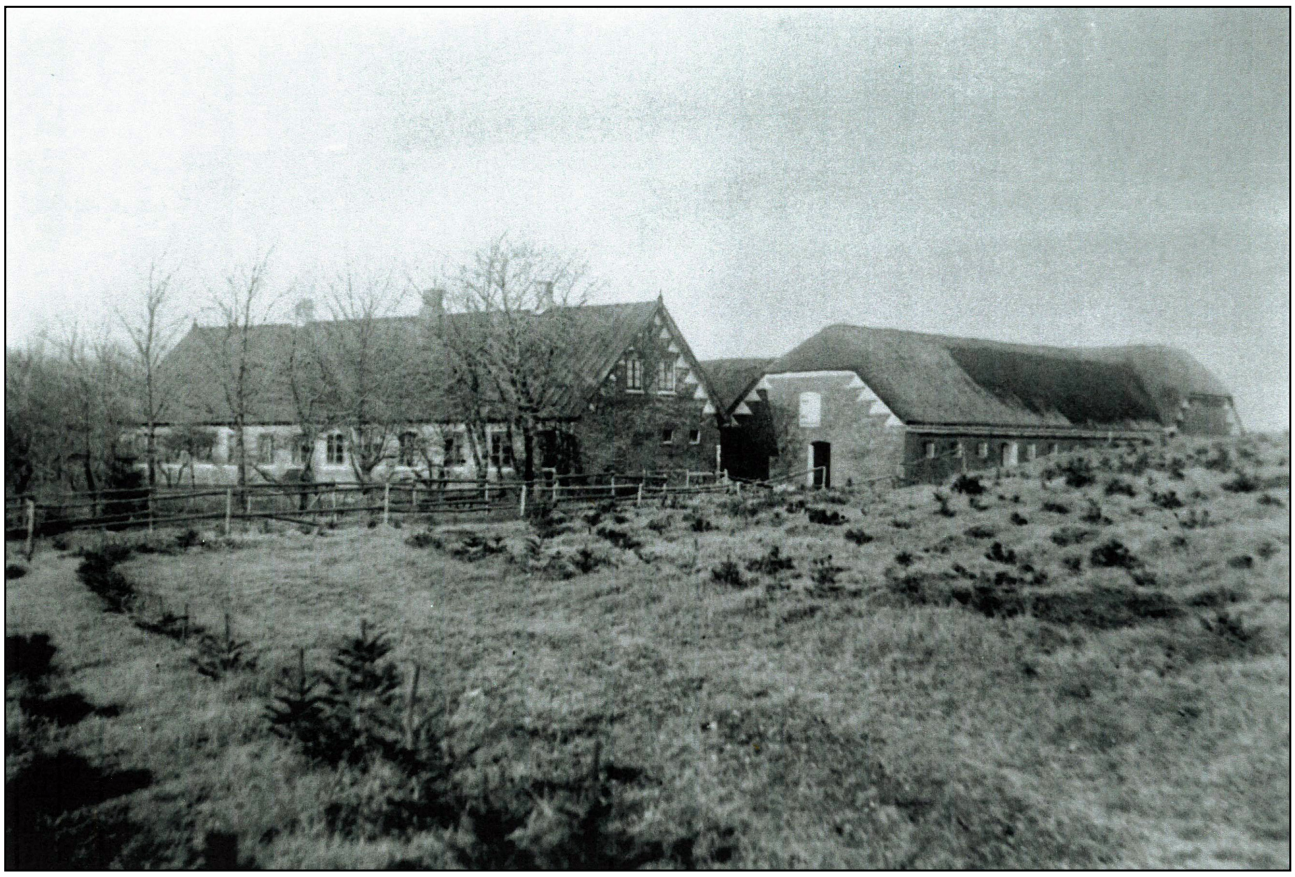

Vanderskrog i Hellum.

I 1836 flyttede de fra gården og til Bolle sogn, men flyttede tilbage til Hellum i 1841.

Niels Christian Christensen nåede at blive selvejer af gården "Vanderskrog", inden Niels Peder blev født i 1851. Niels Christian døde den 1. maj 1866, 65 år gammel, som aftægtsmand hos sønnen Lars Peder.

Ane Margrethe gik på besøg i Farre fra Hellum, det tog 3 dage at gå strækningen. Når hun gik gennem Rold skov, var hun bange, men der skete kun noget èn gang. Da kom der en mand op af grøften, men han gjorde hende ikke noget. På turene tog hun træskoene af og gik i græskantet. Hun havde faste overnatningssteder ved folk, som hun efterhånden kom til at kende.

Vanderskrog-folkene var gemytlige folk, og kunne underholde på markeder m.m.. En gang til en fest var der et brækket stoleben, og man sendte bud efter lægen, og bad ham ordne benet. Han fortrak ikke en mine, da han forbandt den, og fik også sine penge, da han skulle gå. Dengang betalte man selv lægen.

Ane Margrethe boede til sin død hos sønnen Lars Christian og døde 77 år gammel, og blev begravet 19. april 1883 på Hellum kirkegård.

Ane Margrethes søster Else Marie Lauridsdatter og moster til Niels Peder Nielsen, Sølvstengården, gifter sig i 1846 med Michel Mortensen, Blåkjærsgård i Farre, og dør, som opholdskone ved Niels Peder Nielsen, på Sølvstengården, Ane Jensdatter, enke efter Christen Pedersen Sølvsten, boede også på Sølvstengården.

Da en af opholdskonerne døde, enten Else Marie Laursdatter eller Ane Sølvsten, var præsten der for at give den sidste nadver. Han kom da til Niels Peder, da det var overstået, og fortalte hvad den gamle kone havde sagt, at hun havde meget at takke vor HERRE for, hun havde aldrig været luset (haft lus) og havde altid kunnet tygge sit brød med gummerne (hun havde ingen tænder).

Minde
over den i Livet elskede gamle
Kone:
Ane Marie Laursdatter.

Født i Røgen den 29 December 1811 og død i Farre den 12 Oktober 1889 i sit 78de Aar. - Gift med Gaardejer Wilkel Mortensen i 32 Aar og Gud velsignede dem med 2 Døtre, som begge med deres Fader er forudgangen til de evige Boliger. Kun var Enke i 12 Aar efter Wilkel Mortensens Død og skulde hun i Øyen i 6 Aar, men flyttede saa med sin Datterson fra Farre Mark de sidste 6 Aar, hvor hun Hjemme var til Gavn og Velsignelse baade for dem og deres Børn. -

Vi Enkemandens Enkestand.
Vi nogle Aar Du maat leve,
Thi forudgik din elskte Mand
Og dine Børn maat ikke leve.

Men Du var os en Moder kjær
Vi Enkemanden vilde miste.
Men Du til Gaven os var sær
Saavel for Børnene tidlig og silde.

Hvorfor vi nu ved Mindet her
Dig hjertelig vil takke.
Vi glemmes skal dit hande Sard
Med os i alle dine Dage.

Nu gik Du hjem til Hvil og Ro
Vi hande Gud i Naade
Vaekkog din Siel i Himmelbo
Blandt alle frelste Gode.

Thi Jesus og har elsket Dig
Betalt din Skyld herneden.
Og Han dig gav et Himmerig
Med Fred og Fryd i Evigheden.

Lovsyng hans Navn I kjære her,
Som staa med Sorg tilbage.
Vær fro og hav din Troesser kjær
Saa vil Han Eder glad modtage.

Farvel nu Moster kjær og god!
Hav Tak for alle Dage.
Som Du til Gavn og Glæde stod
For os som staa tilbage.

Vorherre Jesu Sidste Ven
Dig vil en Bolig give
Der møde skal Du dem igjen
Som Dig forlod i Live.

Tryk og layout SILKEBORG jobkompagniet